

IV. évfolyam. Pozsony, 1902. nov. 20. 10—11. szám.

JÓ PÁSZTOR

KERESZTYÉN CSALÁDI LAP.

SZERKESZTI
KOVÁCS SÁNDOR
THEOL. AKAD. TANÁR.

ÁRA:
EGY ÉVRE 2 KORONA. — FÉLÉVRE
1 KORONA 20 FILLÉR.

MINDEN HÓ 20-ÁN.

MEGJELNIK
MINDEN HÓ 20-ÁN.

MEGJELNIK MINDEN HÓ 20-ÁN.

Egy szám ára 20 fillér.

Balassagyarmat,
Balassagyarmati Könyvnyomda Szövetkezet

1902

TARTALOM.

Őszi dal. (Költemény)	Szabolcska Mihály.
Nincsen itt maradandó városunk . .	Ősz Pál.
Hogy voltunk egyházi s vallásos te- kintetben a törökök alatt	Szilády Áron.
Wittenberg ünnepe	Sz.
Az ördögűző tenta. (Költemény) . .	Kozma Andor.
A norvég partokon	Dobrovits Mátyás dr.
Norvég himnus (Költemény, fordítás)	Albert József.
Vallomás (rajz)	Diószeghy Mór.
Az egyházi élet köréből	
Jó könyvek	

Az igen tisztelt lelkész, vallástanár és tanító urakat bizalommal kérjük, legyenek szívesek

a „JÓ PÁSZTOR”-t

t. híveik és tanítványaik közt terjeszteni. **Öt** előfizető után tiszteletpéldányt adunk.

Mutatványszámokkal kívánatra készséggel szolgál a kiadóhivatal: **B.-Gyarmati Könyvnyomda Szövetkezet.**

JÓ PÁSZTOR

KERESZTYÉN CSALÁDI LAP.

SZERKESZTI
KOVÁCS SÁNDOR
THEOL. AKAD. TANÁR.

ÁRA:
EGY ÉVRE 2 KORONA. — FÉLÉVRE
1 KORONA 20 FILLÉR.

Őszi dal.

De szomorú érzés volna
Úgy nézni az őszi lombra,
Őszi lombra, őszi fájra:
Hogy örököse a mostani
Suszulása.

Hogy nem hoz egy új kikelet
Több virágot, több levelet.
Hifogyunk a napsugárból . . .
S földáradást sohasem érünk
E halálból.

Hogy az erdőnk aláira alól
Többet a dal sohase szól,
Hogy a rézsa nem nyírt többé,
Hogy így maradj az egész fáj
Mindörökké! . . . .

— De az őszi hervadásból,
A levélből, a virágból,
A mi elhull: — fájvol készül,
Valami nagy látszatoklan
Égi készül.

S axon át egy ífűkes székaf
Erti xengit a halandóknak:
„Ti emberek, ti emberek!
Reméljete, reméljete,
Reméljete!”

Szabolcska Miklós.

Nincsen itt maradandó városunk.

Mikép a falevelek
 Megszáradván lehullanak
 S velek az őszi szelek,
 Tetszések szerint játszanak.
 Így jár testi sátorom,
 Így széled el majd porom!

Gondolj én lelkem figyelmetesen földi éltednek boldogtalan, sietve enyésző voltára és szüntelen az egekben készített örökös haza után vágyódjál. Ez az élet valamennyit előre halad, ugyanannyit alá is hanyatlik. A mi e világi pályánk egy pont, sőt annál is kevesebb. Elmúlásunk oly gyors, mint a szelek szárnya. Mint röpdőső madárnak az ágon, útonjárónak egy kis enyésző árnyékban, jövevénynek a hevenyészett sátor alatt, vagy a vendégfogadó házban, percnyi, órányi, legfőlebb napnyi ideig van csak maradásunk. Ábrahámnak Kanaán földjén egy temetkező hely volt minden öröksége. És nekünk mi egyebünk van e bujdosás völgyében? Életünk fakadása egyszersmind a halálnak kezdete. Olyanok vagyunk az Úr kezében, mint a hajó utasa; akár ül, akár áll, megy vagy heverész, a part felé halad s eszibe se vészi, már kiszállásra nógatják. Akár egy henyelés vagy egy munka legyen életünk, álljunk vagy utazzunk, jót vagy gonoszt cselekedjünk, csak végünk felé sietünk s ha üt az óra, válnunk kell. E világi élet igazában szólva mindennapi halál; a mennyi órát éltél, napjában ugyanannyit elnyel életedből az enyészet örvénye. És ez az arasznyi élet is teljes az elmúltakon való késő búsulással; lelkedet zsibbasztja a jelenvalókkal való tépelődő fáradság s a jövő titkait fürkésző aggodalom. Az életnek küszöbe siralom és jajveszékelés; benne változások, gondok, fájdalmak ezernyi serege vár s a midőn más világra költözöl, irtózat kísér, félelem vezérel. Nem csak magad mégy el e földi hazából, cselekedeteid, bűnös kívánságid, álnok gondolatid nyomon követnek s vádolni fognak a te Istened előtt. Testünk földből való hajlék, mely ismét földdé lesz. E földi életben csupa földet mívelünk, a mi esendő testünknek szolgálunk. Harc az ember teljes élete; szegény lelkünk örökösön viaskodik; fejünk felett áll a Sátán veszedelmes kísértéseivel, jobb és balfelől ólálkodik e világ mosolygó ábrázatja, belől a veszett testi indulat ostromol. A vér s a lélek két kibékíthetetlen ellenfél. Kinek telhetik ugyan kedve e világi életben, ha állandó boldogságot, még békességet sem ismer?

mi gyönyörűség van a jelenvalóban, ha oly hamar veszendő, de örök a gyötrellem, mely nyomán jár? Tisztára vége lesz annak, a miben itt alant kedvet leltél, de mindegyre közelít és örökkéig tart, a mi ezerek szívébe aggodalmat és keserűséget olt. Mire jó a hosszú élet? A ki hosszú ideig él, több gonoszt lát, több gonoszt mível, több büntetéstől fél. Az esztendőök száma csak lelkünk terhét szaporítja s nincs-e elegendő terhe a csecszopó gyermeknek is? Micsoda az ember? Utas, kit rög és tövis vérez s a ki élte alkonyulását minden órán várja; vízi buboréknál könnyebb, szempillantásnál rövidebb, üvegnél romlandóbb, szellőillanásnál mulékonyabb; pengő hang, gyenge árnyék, csalárd álm; egy vonás eltörli, mint a rajzolt képet. Mi az élet? haláltermő kert; csúfoltatásunkra célzó játékhely; ezerféle viszontagság tengere; egy-két erecske a testben, a melynek verése egy kis hidegleléstől is ellankad s elszakadására parányi véletlen elég. Egész éltünk folyása merő szövevény, a melyben nincsen egy nyugodalmas útunk; bújdosunk, vesződünk, míg a halál fel nem oldozza bilincseinket. A testnek elevensége a lehelléstől vagyon s a lehellet mily hamar semmivé lészen. A világi élet kívül gyönyörűséget ígér, de ha megismered, csupa füstnek, pornak találod. Mi gondod van tehát én lelkem e föld javaira? törődjél mennyei boldogsággal. Vesd össze ez élet rövid voltát, mely a földön jutott részedül a véghetetlen időekkel, a melyek a földi bujdosást követik. Balgatag ember az, a ki e múló dicsőségért mindent áldoz s az örökkévalóságra szunnyadással készül. Gondold meg, mily rövid az élet és mégis ez a rövid élet szerzi meg az örök gyötrelmet vagy örök boldogságot. Ha ama romolhatatlan hajlék után van vágyódásod, itt a földön vedd meg fundamentomát. Itt keresd, itt imádkozzál érte, hogy holtod után elérhesd! Élj e világgal, de szíved hozzá ne ragadjon. Vedd el kezéből a kenyeret, de lelkedet, szerelmedet ne add érte cserébe! Csak szállásunk ez a világ, igazi hazánk a mennyország. Ne feledd el örökös hazádat ez ideig való bizonytalan szállásért! Hajókázó tenger az e világi élet, kikötő révpartunk az örökkévalóság. Akad-e oly oktalan hajós, a ki a tenger csalárd, mulandó csendességét többre becsülné a révpart áldott, zavartalan nyugalmánál? A kiknek a világban van reménységük, ezerféleképen és ezerszer csalódnak. Gyász, siralom és kárhozat a sorsuk pillanatnyi örömek után. Miért hinnél néki? Hogy áltathatod magadat, csak egy óráig tartó épséggel, mikor gyakran egy óra elég elmúlásodra.

Jobb inkább minden órán készen lenned, hogy útag váratlan ne történjék, mikor az ítélet ura számadásra szólít. Féreg termett és elszáraztá a plánta ágát, mely Jónás fejének árnyékot tartott. E világnak minden javában ott lakik az ártalmas féreg, mely mulandóvá teszi a belőle származó boldogságot. S mégis annyira megbódulának e világ fiai, hogy nemcsak vigyázatlanul esnek család törébe, hanem változandó sorsát tudva is, rab-ságában maradnak. Drága Jézus, vond el szívünket e világtól, olcsd meg bennünk e földi élet szerelmét s gerjeszsz szent vágyat ama mennyei javak után, a melyeknek sem a moly, sem a rozsdá, sem a lopók nem árthatnak. Ámen.

(Gerhardt J. után).

ŐSZ PÁL.

Hogy voltunk a török alatt egyházi s vallásos tekintetben ?

«Nagy siralomban kesergettünk!» — felel az olvasó e kérdésre a Zsoltár szavaival, — oda volt polgári szabadságunk s ki ettől megfosztott bennünket, bizonyosan korlátozta egyházi jogainkat s vallásszabadságunkat is. — Vagy nem erről győznek-e meg bennünket akkori irva maradt emlékeink, — nem ezt tanulhatjuk-e krónikáinkból, egykorú följegyzésekből sőt épen egyházi beszédekből, melyekben XVI. s XVII-dik századi prédikátoraink gyakran panaszojják az Isten anyaszentegyházának siralmas állapotát s szorongattatásait.

Nem lehet tagadni, hogy a török gazdálkodás is gyakorolt valami oly felügyelési jogot az egyes egyházak fölött, mely azok felvirágozását épen nem mozdította elő: de hogy a török alatt képzelt szenvedések csak az országos állapotok változtával s így nem török uralom alatt valósulának s múlták jóval felül az addigiakat, — ez bizonyos.

Arról, hogy templomaink török imaházakká alakítottak volna, vagy hogy egyházi gyűlések csak török szubasi-k vagy csausz-ok ellenőrködése mellett jöhettek volna össze, — nem panaszkodnak akkori egyházi férfaink; sőt a tiszadunaközi egyházak papjainak évenként néha kétszer is papi gyűlésre utazásáról s úti költségéről emlékeznek az illető helyeken megmaradt községi jegyzőkönyvek. Nevezetes, hogy a prédikátorok ritkán mentek egyedül, többnyire egy, néha két presbiter kíséretében.

Az iskolákra mondhatni semmi gondja sem volt a töröknek. Mit és hogy tanítottak azokban, — azzal épen oly keveset gondolt,

mint a templomi tanításokkal. Maga Túri Pál, tolnai iskolamester, 1613-ban megjelent panaszos levelének végén említi, hogy iskolája oly népes és virágzó, hogy a két terem szinte szűk a sok iskolába járó befogadására; — s hogy ezek tudományszomja oly nagy, mely miatt maholnap más tanítóra lesz szükségük, miután az ő tudományát már-már teljesen elsajátíták s kimeríték.

Keresztyén templomok nem egyszer mondatnak török okmányokban pokolbeli sátánok lakhelyének, ördögök fészkének stb., de hogy bezárattak vagy épen elvétettek volna, ez szokatlan eset volt, — kivéven hódítás s első elfoglalás idején. Annál nagyobb ügyelet volt azonban a templomépités-, ujtás vagy javításra, mit ha híradás és engedély nélkül kezdett valamely gyülekezet, a birságfizetéstől nem volt menekvése. Ha engedélyért folyamodott, azt többnyire megkapta, bár nem mindig — s ilyenkor előre kellett lefizetni 10—20 tallért. Miután ugyanis a templomok nem estek évenkénti adózás alá, — méltányosnak találta a török, hogy legalább építés vagy ujtás alkalmával ettől is megvegye az ötöt — meggyőződése szerint — jogosan illető adót. Az ily kijavításra adott engedélyekben rendszeren ki van mondva, hogy a templomot se följebb emelni, se nagyobbítani nem szabad. Ha engedély nélkül valamely gyülekezet csak egy deszkaszálat, harangkötelet, zsinelyt vagy szeget újított is templomán, megbirságotlatott. Találhatók néhol a paplak kijavítására, betetőzésére stb. adott engedélyek is, miből az látszik, hogy ezektől sem kellett harácsot, vagy magyarosan portapénzt fizetni, — valamint a kolostoroktól sem. (A XVI. század végén többnyire 50 oszpora vétetett egy portáról, mely 4 házból állott a török számítása szerint.)

Hogy ily nagy figyelemmel kísértetett az egyházi épületek s különösen a templomok körüli javítás s építkezés, annak okául lehet fölvenni azt is, mi a krónikákban említették, hogy tudni i. a török tartott ettől, nehogy egyik, vagy másik helyen alattomban erősséget építsenek, minthogy azon időben majdnem kivétel nélkül kőfallal valának körülveve a templomok: de bizonyos az is, hogy minden legcsekélyebb javítás jó alkalom volt kisebb-nagyobb összeg kicsikarására s talán mondhatni, hogy inkább e miatt voltak oly éberek a vajdák és eminek templomépitések s javítások idején.

A hívek vallásos buzgósága s adakozásra kész volta azonban igyekezett eleget tenni az ily követeléseknek is, csakhogy templomát a pusztulástól megvédhesse. A tömérdek húzás-vonás közt zúgolóadás nélkül tűrte azt a gyülekezet, melylyel vallása iránti tartozását róvhatta le, mert azontúl mi sem háborgatá vallásának gyakorolhatá-

sában. Dicsérhette Istenét úgy a mint az meggyőződésének leginkább megfelelt, a török ha szemtanúja volt is olykor jobbágyai vallásos szertartásainak, l. néző mosolygás közt fordult el s nem háborítja meg istentiszteletét. S ezt még akkor sem lehet tagadni, ha egyesek vakbuzgósága talán türelmetlenségben nyilvánult is a keresztyénség ellen, mert ez igen ritkán fordult elő. Megvetette a török a szó teljes értelmében keresztyén alattvalóinak hitét s szertartásait, de botránkozás szerzésben sohasem keresett gyönyörűséget s a térítés egyáltalában nem volt kenyere.

Csudálatos, hogy épen ez utóbbi miatt olvasható legtöbb panasz azon időkből s hogy a már említett Túri Pál siralmas leveleinek épen ez szolgál alapúl. Igaz, hogy egyes eseményeket tekintve nagyon könnyen szerezhethet az ember ily meggyőződést: de ha felteszi hogy csakugyan az Iszlám terjesztése volt célja hazánkban a töröknek; akkor megfoghatatlanná lesz, hogy oly erős ragaszkodás mellett is, milyennel a török a maga hitén csüggött s oly hatalom mellett milyennel rendelkezett, miért volt oly kevés láttatja törekvésének? — Vadsága mellett sem hurcolta máglyára vallásos meggyőződéséért a keresztyént, mesterségesen kigondolt kínzásokat sem alkalmazott, hogy sikeresebben téríthessen! Volt rá eset, hogy a halálra ítélt bűnöst, ha törökké lett fölmentett s örömmel fogadta az áttérőket, — de hiszen ez még mind nem elégíthette volna ki térítési szomját, s be kellett látni, hogy ez által az Iszlám korántsem bocsát mély gyökereket meghódított országában?!

Nem volt tehát célja a térítés, hanem szüksége igen is arra, hogy legyenek renegatjai, kiknek nagy hasznát vevé. Melyik kormány az, mely nem szívesen fogadja az ily hithagyókat, ha mindjárt nem tagadják is meg vallásukat, — s mennyivel jobban bizhatott a török kormány az ilyenekben, kik kiszakadván véreik közül, megtagadván nemzetiségökkel együtt vallásukat is, leghasznavehetőbb eszközökül álltak rendelkezésére. — Ezek ismervén a helyeket s viszonyokat új meg új utakat módokat fedezhettek fel a török telhetetlen kincsszomjának enyhítésére stb. stb. Hogy a nők áttérését épen úgy, vagy talán még inkább óhajtották, csellel, fogásokkal s nem ritkán elrablás által még kényszerítették is őket: ezt a divatozó többnejűség könnyen megfoghatóvá teszi. A mi meg a jancsár se-reg-nemet illeti, melyet elrabolt keresztyén gyermekekből alakítottak s egészítették ki, — szintén tévedés lenne állítani, hogy ez is az iszlám terjesztésére szolgált volna. Igaz, hogy Kara Khalil Csenderekinék ki a gonosz tervet készíté, ez is lebeghetett szeme előtt, miután Muhamed az Iszlámnak tűzzel-vassal terjesztését gyakorolta s

parancsolta: főcélja azonban mégis az volt, hogy teremtsen az oszmán birodalomnak oly hadi népet, mely vitéz, harcvágyó legyen, az élethez semmi ne kösse, szelídebb érzésekről s indulatokról mit se tudjon, kegyelmet se ne kérjen, se ne adjon, — harcoljon s éltét adja, ha kell Iszlámért s ezáltal a padisah uralmát és hatalmát növelje. Így habár a korán s annak hittedesztést sürgető parancsai szolgáltak is a terv alapjául, az oszmán hatalom növelése volt a főcél. Szóval az iszlám mint minden követőiben úgy az oszmán népfajban is feltalálta buzgó híveit, kik hozzá talán századok múlva sem lesznek hűtlenek; kik azonban térítői dicsőségre sohasem vágytak, bárha nem voltak kevésbé harckedvelők mint az ő arabok.

Miután ez így igaz, vagy azt kell mondanunk, hogy nem csak az iszlám terjesztése miatti jajongás, hanem általában a protestáns egyház elnyomott állapota feletti csüggedező reménykedés is csak a képzelődésre s nagyításra hajlandó s túlbuzgó lelkek látomásain alapúlt; vagy hogy kellett lenni valamely más oknak, mely ha tán kívül látszott is esni a tisztán vallási érdekek körén, mégis oly közel érinthette ezt, hogy a gyűlölet s keserűséggel tölt kebel nem tudta határt vetni kifakadásainak s mit voltaképen csak egy vagy más tekintetben szenvedett, ott sem vala képes elfeledni, hol szabaddabban lélekzhetett s ha éppen Istene előtt tárult fel s keresett szabadulást, könnyebbülésére szolgált ha kionthatá keserves panaszait, kérvén s remélvén, hogy ki őt nyomorúságaiban lelkileg táplálja s vigasztalja, elfogja egykor törni nyomorgatójának súlyos vesszejét is, s hozand ő reá víg napokat.

Nem is volt ez különben. Mert habár türhető sorsa volt is az egyháznak azon időben s talált hitében annyi vigasztalást, mennyi az elsanyart lélek felüdítésére elégséges: nem érzé magát boldognak, a nemzet szenvedései közepette. — Együtt érzett, együtt sírt a síró nemzettel, melynek sajtó sebeit ő is érezte s gyógyítását nem kétséges hatású vigasztaló szavakba, hanem résztvevő szíve szerinti őszinte ölekezésbe helyezte s ettől várta.

E bensőség, ez egybeolvadás volt az, melynél fogva az egyház, ellenének tekintette azt, ki a nemzetnek nem volt barátja, meg nem támadott jogait is féltette attól, ki a nemzetét tiporta s türhető sorsa vagy éppen kedvezések sem birták soha arra, hogy a nemzet ellenségéhez legkevésbé is közeledjék.

Mily hathatósan nyilatkozott ezen érzület az egyházi beszédekben annak megítélhetése végett álljon itt egy 1674-dik évi, kéziratban lévő prédikációnak, — melyet nagy okom van a lelkes Tofaeusénak tartani — berekesztő része, mely így hangzik:

«Felette igen nyomorúságos állapotban vagyon akkor az Istennek anyaszentegyháza, midőn az Isten lobogó haragjának és az ő ellenségének dühössége alól való felszabadulásának semmi jeleit nem látja és nincsen ő néki abban vígasztalója, nincsen senki aki megmondhatná ennek végét és határát.»

«Nosza vizsgálj meg tehát te magadat Istennek erdélyi anyaszentegyháza, ha látod-e te az Isten lobogó haragjának és az ellenség dühössége alól való felszabadulásodnak jeleit!»

«De azt mondanád; nem vizsgálhatom én ez aránt meg ez dolgban magamat: Mert most nincsen az Isten haragja én rajtam és nincsen én nekem most ellenségtől bántásom; hanem én most vagyok s élek jó békességben, az Istennek evangyélioma is fen vagyon én bennem. Szent igaz azt mondom, hogy az evangyéliom te benned tisztán hirdettetik, tartsa meg is Isten a te bölcsességedet és mindazokat valamelyek a te békességedre tartoznak: de bizonyára nem úgy vagyon a dolog a mint te magad ítéled; mert jóllehet legyen te neked lelki békességed; de bizonyára testi békességed nincsen avagyha vagyon is csak gyarló az, mivel minden békességedet elvesztetted s elhadtad, esvén idegen nemzetség kezében, megfosztattál minden régi szabadságodtól, annak előtte senkinek szolgája nem voltál, senkinek adófizetéssel nem tartoztál; de már most szolga vagy s adófizető vagy. És nem különben vagyon dolgozod mint valamely ártatlan és együgyű galambocskának avagy gerlicének, mely a ragadozó sastól megfogattatott és az ő horgas körmei között tartatik, vajjon vagyon-e ennek szabadsága? Semmi sincs; sőt még élete is csak addig vagyon, míg a sasnak hegyes körmeitől megszorittatik, mert minekutánna megszorittatik meghal és elszaggattatik. Így vagyon a te dolgozod szintén Istennek erdélyi anyaszentegyháza, vajjon nem úgy tartatol-e te amaz hatalmas Török nemzetnek hatalmában, mint valami sas körmei között való gerlice? Úgy tartatol bizonyára. Ugyanis ettől immáron mint valami kerttől környülvétettétél és, ha tőle valami bántásod (kit az Isten fordítson el) találna lenni; az ő haragja előtt való elfutásra, vagy távozásra, nincsen több egy helyednél, a melyen előtte elfuthatnál, a mely szabadulásodra való útodat is vagy egy Váradnak megvételevel elveszted, és annakutánna melyre szaladgyál dühössége elől nem tudhatod. De továbbá vagyon-e még neked testi békessége? Én ugyan azt mondanám békességnek, midőn valaki más alá nem lévén vetettvén az ő földinek s országának határit birhatná békességben. — De vajjon birod-e te a te országidnak határit békességben? Nem bizonyára, mert már régen elvesztetted, határidnak nagy

részének birásától megfosztatván. De hadd volnának mindezek, csak immár országod határának megmaradott részét birhatnád, de imé ezt is békességben nem birhatod, mivel a feljül elmúlt esztendőkbén is országodnak némely határit az idegen nemzetnek kelle engedned. De azt gondolod-e, hogy valamely részével országod határának ez nemzetnek torkát bétöltheted? Nem, sőt inkább mostan is a mint jól érzed országod határának néki adásárúl szorgalmaztatol; ugyanis bizonyára olyan ez a nemzet mint a koporsó, a ki soha azt nem mondja, hogy elég; hanem inkább azt kiáltja: Hozz többet, hozz többet! és olyan mint az pokol, melynek torka soha be nem telik!»

«Vizsgáld meg te is te Istennek magyarországi anyaszentegyháza magadat, vajjon nem éget-e tégedet az Istennek lobogó haragja? nem nyomorgat-e tégedet az ellenségnek dühössége? Látod-e ezek alól való felszabadulásodnak jeleit? Vagyon-e ezekben vígasztalód? Vagyon-e oly prophéta ki nyomorúságidnak végét megmondatná? És birod-e továbbá földednek határit békességben, szabadsággal együtt? Semmiképen nem. Hová fordítod ily iszonyú s siralmas nyomorúságokkal megterheltetett fejedet? kiben veted szabadulásodért reménységedet? Bizhatol-e a te atyáfiádhoz az erdélyi anyaszentegyházhoz? Semmi jelét, hogy hozzá bizhatnál nem látom, mivel ez más erős hatalmas kezében tartatik és magával is jó tehetetlen. Hogy ha ugyan hozzá bízol, ez te ő hozzá való bizodalmad szinte olyatén, mint midőn valaki támaszkodván a nádpálcához, az eltörlük és eltörvén a tenyerén is által megyen az reá támaszkodónak és elesik. Bízol-e továbbá az idegen nemzetséghez? ahhoz híjába bízol, mivel az tégedet meg nem segít.»

«Int tégedet Istennek erdélyi anyaszentegyháza, jóllehet testi békességed olyan mértékben a melyben kelletnék ne légyen, vagyon mindazáltal valami kevés testi békességed is, és a mi legnagyobb, vagyon még lelki békességed. Mert ugyanis te benned az Istennek tiszta ígéje és evangélioma szinte virágjában hirdettetik és mint a szép nap délszínben tündöklük: az Istennek igaz ígéjének hirdetői benned vannak nagy bőséggel, vannak prófétáid, vannak derék scholáid is: Nohát cselekedd azt, ne utáld meg a te Istenednek hozzád való kegyelmességét, mert talán csak a te megtérésedre adta te néked Isten ezeket; de sőt inkább becsüld meg a te Istenednek kegyelmes látogatását, hogy az ne mondattassék te felőled, a mi mondatott Jerusalemből. Luk. 19. 42—44. Hogy ha azért te is azokat az Istennek kegyelmességit meg nem becsüöld, melyekkel tégedet meglátogatott, reád hozza az úr, a te ellenségedet, melyek elpusztítanak tégedet, földre lerontják a te városodat és a te fiaidat benned megemészlik.»

«Int tégedet is Istennek megromlott magyarországi anyaszentegyháza, holott tenéked úgy vagyon dolgozod, a mint a tudományban megmondám. Cselekedd azt, (1.) hogy a te Istenedhez, kit undok vétkeiddel megbántottál, megbántván büntetésedre fölgerjesztettél, térj hozzá szíved szerint: mert bizonyára irgalmas és kegyelmes a te urad istened, késedelmes a haragra. Zsoltár 103. 8. hozzád tér és megszabadít tégedet minden te nyomorúságidbul. Cselekedd azt (2.) a mit Joel próféta tanácsol 2. 12, 14. Térjete meg az úrhoz teljes ti szívetek szerint, bőjtöléssel is, sírással is, kesergéssel is. És szag-gassátok meg szíveteket, nem ruhátokat s térjete meg a ti uratok-hoz istentekhez: mert ő kegyelmes és irgalmas, késedelmes az ha- ragra és nagy az ő kegyelmessége, megtartózik a büntetéstül és ki tudja, talán hozzátok tér az Isten és megbánja szándékát.»

«Intetel te Isten anyaszentegyházának ellensége, ne kegyetlen- kedjél te az Istennek anyaszentegyházán mód nélkül: mert ugyanis ti csak az Isten haragjának vesszei vagytok és eltörvén eltör tite- ket az ő haragjában, jajt kiáltván tinektek mint az assyriai király- nak Ésai 10. 5. Jaj az assyriabeli királynak az én haragomnak vesz- szejének, jóllehet az én búsulásomnak pálcája vagy az ő kezében. Intetel arra is, ne illesd bosszúsággal az Isten anyaszentegyházát és csúfolódással ezt mondván: Hol vagyon a te Istened? nincsen te neked Istened; mert noha az Isten anyaszentegyházának étel gyanánt leszen is ezért az ő sírása; mindazáltal bízik ő az ő urá- ban Istenében, hogy ezért megront és eltapod tégedet az Isten, a mint e felől siralmasan fenyegetődzik te ellened Mik. 7, 8, 9, 10. Ne örülj az én nyavalyámon én ellenségemen, mert noha elestem, de fölkelek, mikor e sösétségbe ülendek, is az úr leszen énnekem világosságom. Az úr haragját hordozom, mert vétkeztem ő ellene, mindaddig míg meg nem látja az én pörömet és igaz törvényt te- szen énnekem, ki viszen engemet a világosságra, hogy meglássam az ő igazságát. És meglátván az én ellenségem ezt, magát megszé- gyenli, ki ezt mondotta én felőlem: Hol vagyon a te urad Istened! az én szemeim meglátják, hogy az én ellenségem majd eltapodtatik, mint az utcán való sár. A mi urunk Istenünk azért az ő anyaszent- egyházának ellenségit, akik megtérendők térítse meg; az kik pedig megátalkodtak és térhetetlenek, tapodja meg és veszesse el. Ámen. Ámen.»

SZILÁDI Á.

Wittenberg ünnepe.

Épen most kerek 400 esztendeje annak, hogy Bölcs Frigyes szász választó fejedelem a wittenbergi egyetemet megalapította. Nem volt egyéb célja vele, minthogy a tudománynak egy újabb intézetet, újabb tűzhelyet teremtsen. Az isteni kegyelem azonban nagy dologra hívta a kicsi Wittenberg város egyetemét. Volt Német országnak több nagy és hiresebb városa, több régibb és hiresebb egyeteme, de Istennek úgy tetszett, hogy épen a kicsi városkában s ennek ifjú egyetemén gyűljön ki újra százados éjszaka után az evangyéliom világossága. Bethlehem is legkisebb vala Juda városai között s az Úr mégis ezt választotta a Mesiás szülőhelyéül.

Wittenberg ünnepe, a mi ünnepünk is, magyar prot. keresztyéneké. Hiszen e név hallatára nyomban a hős lelkű Luther neve csendül meg fülünkben, a ki ennek az egyetemnek volt tanára, s a ki itt vált a keresztyén világ reformátorává. És megcsendül a szelid Melanthon-é, a ki Luther mellett az egyháznak s főkép az iskolának volt lelkes újjászervezője. Ezen az egyetemen dőlt el a világnak akkoriban legfontosabb kérdése, hogy a pápa uralkodjék-e ez emberek felett vagy a Jézus Krisztus s Isten igéje szabjon-e törvényt az emberek útjának vagy silány s önző célokat szolgáló emberi találmány? Itt dörgött Luther a bűnbocsánat fenséges gondolatának vásárrá alacsonyítása ellen. Itt függesztette ki 95 tételét, a melyekben megbélyegezte a szemérmetlen lélekkalmárokat. Itt kelt benne a szent elhatározás, hogy bármi áron, bár üldözések és szenvedések árán, helyre állítja, a keresztyénség tisztaságát. És ha ezer ördög áll útjába, hogy meg félemlítse, visszariaszsa vagy a hallgatással járó kényelmesebb életre csábítsa, valamennyin végig gázol. Itt égette el a legnagyobb földi hatalmasság, a római pápa bulláját, jelezve ezzel, hogy a lelki ismereten nincs többé hatalma. Itt írta örök szépségű kátéit, a melyek azóta, mintegy 15 emberöltő gyermekeit vezették Isten országa felé. Itt költötte gyönyörű szép énekeit, a melyekből ma is megnyugvást, bizalmat, reményt merítünk. Szóval reánk nézve emlékezetes, kegyeletes hely a wittenbergi egyetem. Hála adó szívvel oldott saruval közeledhetünk csak hozzá.

A mi magyar reformátorainkat is ez az egyetem nevelte. A lelket és szellemet onnan hozták a mi arany kalászá mezeinkre. 1522-től fogva nincs esztendő, hogy egy-két, néha 10 magyar ifjú ne lakná Wittenberget. A «magyar Lutheren» Dévai Biró Mátyáson kezdve ott járt Stöckel Lénárd, Ozárd Imre, Farkas András, Gálszécsi István, Batizy András, Kopácsy István, Heltai Gáspár, Szegedi

Gergely, Mélius Péter. Melanthon írta Nádasy Tamásnak, Magyarország derék nádorispánjának, azt a gyönyörű levelet, a melyben megdicséri, hogy az általános háború, török dúlás közepette iskolákat alapít. Elárulja ezzel, hogy nem esett kétségbe szerzetének jövője felől. És a reformatió korszaka után is alig van prot. egyházunknak pár évnvi történelme, a melyben a wittenbergi egyetem hatását ne érezné. Ifjaink oda zarándokoltak legörömebb s ott igazán atyai szeretetet, gondviselést találtak. Üldözött prédikátorainkat befogadták, s midőn ide haza a róm. kath. papság hatása alatt álló kormány, a könyvvizsgálattal hallgatásra kárhoztatta íróinkat, egyházi irataink, énekes, imádságos prédikációs könyveink odakint s akárhányszor a wittenbergi akadémiai nyomdában láttak napvilágot. A magyar ifjaknak külön ephorusuk (előljárójuk) s külön könyvtáruk is volt, a mely mind a mai napig megvan s ritka értékes kincseket tartalmaz. Nevezetes dolog, hogy egy ízben a wittenbergi egyetemnek magyar rektora volt, Thurzó Imre, a nagyhirű nádor Thurzó György fia. 1817-ben egyesítették a szomszédos hallei egyetemmel s azóta az egyetem neve «Egyesült halle — wittenbergi királyi Frigyes egyetem.»

Az egyetem maga nov. 2-án ünnepel, s alig akad prot. a ki lélekben ezen a napon ott ne időznék s magában áldást ne rebegne ez intézetre, mely a világ történelem könyvébe hatalmas betűkkel írta bele nevét. Mi is belevegyitjük üdvözlő szavunkat az ünneplők örömjajába s velők együtt szívből kiáltjuk, éljen, nevedjék s viruljon századról-századra Luther egyeteme, Isten országának előmentére, s evang. egyházunk dicsőségére. Sz.

Az ördögűző tента.

*Ős Wartburgban mulogatnak
A falon egy tontafoltot.
Onnan van még — úgy beszélk —
Mikor Luther rejtve volt ott.*

*Wormsból hazautaztában
Ellopatta pártfogója
S oda rejté a nagy embert,
Ellenektől hogy megója.*

*Ezek mert sehol se látták,
Azt hívék: a föld nyelé el,*

*De Wartburgban száz az ablak
S egy világos minden éjjel.*

*Vajjon ki is lakhat' ottan?
Kérdi sok kíváncsi szája.
— György lovag, egy jámbor vendég,
Szól a várnép kurtán rája.*

*S György lovaggal ki törödnék!
Mert a dölyfös ellenpárton
Senki fia nem is sejté,
Hogy ez a György: Luther Márton.*

*Mikor elpihent a várnép
Luther Márton maga éber;
Két rejtelmes könyv előtte,
Görög egyik, másik héber.*

*A kettőből német nyelven
Harmadikat maga írja,
Még ott éri az íráson
A pitymalló hajnal pírja.*

*S im egy éjen a munkába
Megint szent, nagy gonddal mélyed.
Hite biztos: ez az Írás
Az Igazság és az Élet!*

*S a betűket szaporázva
Szünet nélkül perczeg tolla
— Igazság kell! Igazság! — s ha
A világ mind ördög volna.*

*S ir, csak ir, de éjfél tájban
Baljós szellő oltja mécsét.
Körülötte lesz sötétség
S száll szívére csüggedt kétség.*

*Érdemes-e igazságért
Veszedelmes harcra kelni?
Üzött vadként bujdokolni
Menedéket lopva lelni?*

*Elszenvedni szilkot, átkot,
Hát mögött és szemtül-szembe
S rágalomnak undok szennyét
Melylyel gaznép tudja ken be?*

*Elszédvedni tán a máglyát,
De bizonytal tenger sértést —
S mi még rosszabb, jó baráttól
Balga, tulzó félreértést?*

*Ily kérdések marják Luthert
S undor borzong ál a hátán
Fölriad s ott . . . ott . . . a falnál
Piros fényben áll a sátán!*

*Nem valami rút, sötét szörny,
Csak a neme álnok, vészes.*

*— Hagyd el Márton, a mit kezdte! —
Ajka szól, a mázos-mézes.*

*Ne bősziúsd már a hatalmat, —
Hagyd el s meg lesz nagy jutalmad;
Igazságért ne erősködj,
Az a bölcs, ki bölcsen hallgat.*

*Fölkent földi isteneknek
Ki térdet hajt, jól cselekszik,
Holnap már, mint nagy úr ébred,
Bár ma le, mint koldus fekszik.*

*Hallja Luther a kísértőt,
De bár csábos a beszéde —
„Ha a világ mind ördög volna!“
Büszke elve jut eszébe.*

*S néz a rémre, ki biborban
Áll ott, mint egy kardinalis.
Luther görcsös vaskezeiben
Szorong már a kalamáris.*

*Azt felkapja s a sátánhoz
Vad erővel úgy hajítja.
Mintha maga Dávid volna
S az az eszköz a parittyá.*

*Üveg recscsen, tinta fröcscsen —
S hol a rém? — csak helye füstöl.
Hej, tentától fél az ördög,
Nem pedig a tömjénfüsttől!*

*S ujra vígan ég a mécses
Világítva ives boltot —
S már a falon nem lát Luther
Csak egy lucskos tentafoltot.*

*Ős Wartburgban így esett ez
S kit odavisz vándorutja,
Az a tenta ördögüző
Nagy hatalmát ebből tudja.*

*Én a tenta ördögüző
Nagy hatalmát jól ismérem.
Bizom is én a tentában
Gonosz ellen minden téren.*

*Sajna, kezem nem oly sujtó,
Mint a wittenbergi hajdan!
Hanem azért bennem is van
Olyan ördögűző hajlam.*

*Mert, ha bármi rosszat látok,
A míg élek a világon,
— Isten engem úgy segítjen! —
Tentám én is odavágom.*

Kozma Andor.

E remek költeményt a Luther-Társaság kiadványaiból közöljük. Első bemutatója a pozsonyi protestáns estéken volt. Ajáljuk lelkészeink s tanítóink figyelmébe — betanításra.

Szerk.

A norvég partokon.

Irta: *Dobrovits Mátyás dr.**

Hó borította hazánkba szabadság!
Szikla szilárdan a templomod áll,
Szabad a gondolat, úr az igazság,
S szabad a kar is, mely érte kiszáll.

Ezen hymnus dallama harsogta át a *Raftsund* hó fedte hegyeit, midőn hosszú két napi tengeri úton a 78 R. északi szélességű foktól, a spitzbergeni *Advent Baitól*, a 68 fokig visszautazva a *Lofoten* szigetek gyöngye előtt ismét horgonyt vetettünk. Elcsigázva a hosszú viharos úttól, a melyen néhány, hajónk közelébe jövő cethalon kívül semmit, csak ködöt és vizet láttunk, lelkesedve üdvözlöttük felettünk a tiszta kék eget és mellettünk a lombos bokrokkal zöldelő havasok alját.

Egy feneketlen mélységű hegyi tó északi partján *Diggermullen* helység terül el, lakosai a *Normann* család tagjai, a kiknek itt igen csinos vendégfogadójok, jól ellátott szatócsboltjuk van. A helység mögött dús növényzetű virány emelkedik, a melynek mélyebb részeiben turfát ásnak és a melyen át kényelmes út vezet a Lofoten szigetek legszebb kilátó hegyére, a Digermullkollenre. Ezen fez alakú, 350 m. magasságú kopár szikla tetején egy eső ellen védelmet adó nagy menedékház és egy kőrakás található, a melyet II. Vilmos császár itt létének emlékére raktak össze. Rendkívüli szerencsém volt, a nap bearanyozta a tájékot, a mesés szépségű Raftsundot és

* E cikket jeles szerzője a pozsonyi prot. estéken olvasta fel. Előttünk ismeretlen és csodás tündér világba, egy minden ízében derék nép körébe, a norvégekhez vezet. A norvég nép számra nem mérkőzhetik a magyarral, földje nem oly tejjel-mézzel folyó Kánaán, mint a mienk és mégis műveltebb, szabadabb nép a magyarnál. Pirúlhatunk előtte és tanulhatunk tőle. Igazi isten félelem, erkölcsös élet, kitartó munka, takarékoság és egyéb erények tesznek egy népet nagy néppé, nem a természet áldásai.

Szerk.

a nagyobb szigetek előtt előörsökként fekvő, zöld lombbal fedett kisebb szigeteket, — Schären — a legszebb fénynyel. A tiszta levegőben majdnem kézzel érhettük az előttünk emelkedő hatalmas Tinder hegyeket, zord csúcsaikat, vakító fehérségű hómezőiket és kék jégárjaikat, a melyeknek töves-tövében a leggazdagabb sötétzöld lomb-erdők üde növényzete virul. Ennek láttára elfeledtük a tengeri út fáradságát, föld, szikla volt lábunk alatt. Már a hegyről feltűnt nekem a legtúlsóbb házikó árbocán egy vörös keresztet lobogó. Oda mentem, valami kórházfélét sejtve. Mily kedves volt meglepetésem, midőn közeledve a ház előtt svájci asztaltársaim, a Sattler-család tagjai kendő lobogtatással oda hívtak. A ház előtt mondták, hogy ez a család, melynek egyik tagját évek előtt itt léte alatt egy svájci orvos meggyógyította, azóta azon reményben, hogy svájciak jönnek a hajón, minden hajó érkeztekor felhúzzák a svájci lobogót és ha jön valaki, azt megvendégelik. A házikó fából készült, van egy nagy szobája két ágygyal, asztallal, szürke svéd kályhával, van parányi kis, de fénylő tisztaságú konyhája és még egy kis kabinja. Az asztal szép hímzésű norvég vászonnal volt terítve. Miután bemutatkoztam, egy csésze tejjel és ostyával kínáltak meg. Oly jótéveően hatott ezen tiszta, nyugodt emberek szegényes vendég barátsága, hogy bár csak könyvből kiolvasott mondatokkal beszélgethettünk, mégis igen jól mulattunk. A férj egy magas, vállas, kiborotvált arcú, éles szemű ember, ki mellett a kissé meggörnyedt, ráncos arcú, de szép kék szemű anyóka mint egy gyermek tipegett; a fiú a normannok ideálja, domború mellű, wiking, a kinek kezei és karjai már sok derék munkában voltak részesek. Tarisznyámban volt egy csinos színes képe a moldei templomképnek, ezt tettem, mint vendég ajándékot távozásomkor az asztalra. Hogy igazi örömet szereztem nekik, abból látszott, hogy távozásom után, midőn a hegyekből a csónakhoz mentem, a fiatal óriás ott megvárt és hálája jeléül irgalmatlanul megropogtatta kezemet.

Norvégiának 1.989,000, közel két milliónyi lakossága van; a 10,000 főnyi lapp népen kívül ősgermán származású. Egy harmada a városokban, a többi két harmada, mint önálló, független paraszt, körülvéve ősi birtokától, egy családfő alatt patriarchális viszonyban szétszórta a nagy kiterjedésű országban él. *A norvég nép, paraszt nép*, a szó legnemesebb értelmében. Ez országban a parasztság akarata határoz. A paraszt büszke birtokára és családfájának gyökere a normann kalandor korszakig ér. *Nemesség Norvégiában nincs. Nem is létezett soha, ép oly kevéssé, mint jobbság.* *A norvég tiszta demokrata*, eszméje a köztársaság. A svédekkel való össze-

kapcsolást csak tűri. Hogy úr legyen udvarán, függetlenné teszi magát idegen iparosoktól; a mi ruházatra házi, mezőgazdasági szerre szüksége van, azt mind megcsinálja maga. Ő a kőmives, asztalos, takács, csizmadia és lakatos. A norvég ember jelleme a folytonos harcban a tengerrel és hazája kemény földjével, megszilárdult, föllépése nyugodt, bizalom gerjesztő, határozott, kissé melázó, ment minden durvaságtól. Sohasem láttam itt civakodó embereket, sohase hallottam ostoros gazdát a megrakott szekér mellett káromkodni. *Részeg ember az egész félszigeten nincs. Egész Norvégia egy szövetkezett az alkohol ellen.* Társas mulatságaikon a legjobb kedv uralkodik, esti összejöveteleiknél a szeszes itálnak híre sincs. Éreztük nem egyszer, így Moldében és Tromseeben, midőn esti mulatságaikban részt vettünk, mily különös vonakodással hozott nekünk sört a felszolgáló leány. Várnunk is kellett, míg a többi vendég kávéját megkapta. Becsületességük, megbízhatóságuk példás. A ki nem tud vele beszélni, adásnál, vevésnél vagy kisebb szolgálatok, mint fuvar kifizetésénél, nyugodtan nyújthatja oda tenyerén a pénzt, abból csak annyit vesz, a mennyi neki dukál. *A borra valót nem ismeri.* De bérét el sem fogadja a nélkül, hogy meg ne számolta volna. Így történt Vilmos császárral, a ki a hajó kalauznak markába nyomta a bérét, hogy ez feltette pápaszemét, a császár előtt megolvasta az összeget és nyugodt «All Right»-tal zsebre dugta, a császár nagy mulatságára.

Egy különös vonás van a hazáját annyira szerető norvég népben; a kaland vágy, mely ép úgy, mint az ősök idejében, most is még tengerre hívja a fiatal embert, hogy pár évet töltsön idegen földeken, idegen tengereken. Ritka az oly férfi, a ki nem lett volna többször Amerikában. Legtöbbje Indiát és Ausztráliát is látta. Persze, hogy most már nem mennek, mint rémületkeltő wikingek, kik a VIII. és IX. században Rómát és Byzancot remegtették meg, de mennek, mint nagyra becsült hajó kormányosok, gépészek és matrózok. Kalandvágyukat kielégítve, józanságuk és munkájuk bérét haza hozzák és letelepedvén művelik *őseik földjét, halászszák a heringet és kabliant.* Érdekes volna hosszú téli estéken normann barátomat mesélni hallani rokonai körében a sok veszélyről, munkáról, a gyönyörű tájékról, a fényesen tündöklő déli kereszttről, a mit utazásain látott. Látom tisztán, hogy villanik meg a serdülő ifjú szemében a tűz, szívében hogy fogamzik meg a gondolat, szintoly derék, szintoly bátor és szintoly kitartó akar lenni, mint atyja és ősei; látom, hogy próbálja karjának erejét, szemének élességét, növése magasságát, vajjon mehet-e már ő is neki e csodaszerű világnak.

Ha megjött az ifjú ideje, hogy mennie kell világgá, akkor szeretném látni, hogy áldja meg atyja, anyja, hogy törüli szemét húga, mikor kikanyarodva a fjordból utoljára látja testvérenek lobogó kendőjét. Isten veled! Légy derék! Jőjj vissza becsülettel! Ez imádságuk.

A nagy kiterjedésű ország igen gyér lakosságának ifjúsága elhagyja hazáját, melynek négyzet kilométerére csak 6 ember esik, hogy visszatérve hazájába mint igazi ember vegyen részt hazájának fejlődésében.

A norvégek nagyon művelt emberek, tanulni, olvasni igen szeretnek. A gyermekek iskoláztatása a 8-ik évtől a 15-ig, a mikor confirmáltatnak, kötelező. A hol a lakások gyérek, ott vándor tanítók tanítják az ifjúságot; a hol csak kissé tömöttebb a lakosság, a helység legszebb épülete a népiskola. Az iskola művelő munkáját jól szerkesztett hirlapok folytatják.

1.970,252 lakos az ágost. hitv. evang. egyház híve, csak 18,442 más vallású. Az isteni tiszteletet mindenki látogatja; a hol nincs templom, ott a családfő magyarázza a szent írást. Daczára annak, hogy szabad vallás gyakorlat van az országban, mégis állami tisztviselő az 1878. évi törvény szerint csak az lehet, ki az ág. ev. valláshoz tartozik.

Az egyház élén hat püspök áll.

Norvégia legfényesebb temploma a *trondjemi székesegyház*. *Szent Olaf* sírja felett emelte *Kirre* Olaf király 1151-ben és századok műízlésüknek legpompásabb megfejtésével építették a mai megragadó szépséggé. Az építkezés alap gondolata egy hosszú, gyönyörű kivitelű hosszahajó, melyet a legragyogóbb képzelettel szerkesztett román hajó keresztel; ezen haránt hajóból emelkedik ki a szép keresztvirággal eddig még befejezetlen ékes főtorony. A hosszahajó egy nyolcz szegletű kupolás kar zárja el, melynek gyönyörű nyulánk oszlopai a nézőt, kinek szemei vannak a látásra, a goth stylus jelképező csodáiba avatják. Az egész épület minden díszítménye fehér márványból, az alapszerkezet kékes szürke szappankőből van alkotva; ez által és az élénk színű festett ablakok színhatásai révén e templomban a legbensőbb vallásos érzés fogamzik a szív mélyén.

A középkorban Trondjem ezen templom révén híres búcsújáró hely volt; oly sok nép verődött össze, hogy áhítatosságuk teljesítésére a városban még 9 templomra és 5 kolostorra volt szükség. A reformáció idején *Szent Olaf* csontjait és koporsóját elrabolták és ma sem tudni, hogy hova kerültek, nem is keresték sokat, mert úgy látszik, akkor már nem volt rájuk szükség.

Ha ezen templom, mint valóságos dóm az építészet egész mys-

ticismusát birja, úgy a Norvégiában itt-ott látható ős norvég stylusban épült fatemplomok is, «*Stave kerke*» legélénkebb érdeklődésünket vívják ki. Ezen fatemplomok egy hosszhajóból állanak, két mellék csarnokkal, melyeket háromszoros fedél tetőz; gyönyörűen egészíti ki ezen érdekes építkezést a nyulánk torony. A fedél szaka-szaiban váltakozva ős germán vallású sárkányfej díszítések és keresztény jelképek ékeskednek.

Több ilyen templom van még használatban az országban; közelebről csak azt a használaton kívülit láttam, mely Bergen mellett *Fantoftban* az amerikai consul parkjában van felállítva és melyet a Sognefjordból hoztak ide.

A norvég házak fából vannak és kivéve a nagy üvegablakokat, nincs rajtuk semmi különös dolog. Ezeknél jellegzetesebbek a parasztházak szép fadíszítményeikkel és tornácaikkal, a tetőn ékeskedő ló- és sárkányfejekkel. Gyönyörű szépek a norvég ízlésben épült villák, különösen a Sognefjordban, ízléses színeikkel és fapárkányaikkal. A parasztházakban kilincs ugyan van az ajtókon, de lakatra nincs szükség.

A norvég part földje oly kicsiny, hogy a házfedeleket is, mint termőföld gyanánt használják. Láttam Hammerfestnél a ház fedelén érő zabot és több helyen búja növésű réteket. A ház fedelén lévő réteket vagy lekaszálják vagy pedig az apró marhát egyszerűen a háztetőre emelik legelni. Mily kevés itt a termőföld és mily okosan tudják kihasználni annak minden talpalattnyi részét az okos norvégek!

A városokban a *ruházat* ugyanaz, mint az egész művelt világban. A fjordokban és völgyekben azonban még igen csinos népviseletet találni. Különösen szeretik a vakító fehér ingujjakat és fejdíszeket és igen finom hímzésű bársony mellényt hímzett övvel. *A hajviselet* egyszerű. Szép szőke haját a norvég hajadon vagy símán fésüli a halantékra vagy pedig lazán és akkor hímzett szalagokkal kontyba kötve hordja. A kötény hosszú s fehér vászonból vagy tarka gypjából való.

A kedves *Normann* család szobájából kiindulva, most mindazt elmondottam, a mit a norvég nép életéről magam tapasztaltam s most ismét a kis benzines csónakra, olvasóimat a legszebb kirándulásra viszem a fjordok gyöngyébe. Az eső ismét megeredt, erős széllel és hajócsánkba minduntalan becsapott a hullám, úgy hogy mindnyájunknak erős kátrányozott vászon alá kellett bujnunk. De az ázás dacára jó kedv uralkodott a húsz percnyi úton. Ekkor csónakunk egy sikátorba ért, melynek mindkét oldal fala 700—900 méterre emelkedik és rövid menés után oly látvány tárult elénk,

mely mindnyájunkat lelkesített. Körülvéve magas hóborította hegyekkel, a melyekről mindenünnen a legszebb köd, fátyol, hab és víz-esések csúsztak, zuhantak és menydörögtek, a fjordban egy csodaszép tengerszemlhez értünk. Isteni táj, a víz-esések és hegyek másai a feneketlen vízből tükröződtek vissza, a melyben rengeteg menyiségű legkülönbélebb alakú hal és legpompásabb színű habarc úszkált. A habarcok kocsonyaszerű testükkel és számtalan karjaikkal a leghalványabb ibolya színtől a piroson át a sötétbarnaig minden színt mutatnak és harangszerűen himbálódzó mozgásukkal a legnagyobb érdeket keltették. Ezen gyönyörű fjord a *Frolfjord*, ehhez hozzáfogható több nincsen. Több órai tartózkodás után nagy nehezen tudtunk tőle elválni, de hajónk parancsnoka aggódva mutatott az égre, melyet nyil sebességgel kergető rossz jóslatú felhők egyszerre elborítottak. Kérve ezen bájos tóból hamar elhallgatott a nevetés, a szó, mert csónakunkat ugyancsak dobálták ide-oda a hullámok. A hullámok minden mozdulásnál ránk csaptak. Kátrány takaróinkat, noha szakadt a záporosó, össze kellett csavarnunk, a szél különben felfordította volna sajkánkat. Nagy volt a levertség. Egy csinos kis epizód azonban hamar felfrissített; utunk harmadában előttünk egy kis csónakot láttunk himbálódzni, kormányán egy öreg asszony, evezőjét egy 14 éves fiú húzta. Bennünket látva kiszámítja a találkozásnak pontját és midőn oda értünk biztos dobással hajónkra dobja kötelét. Szó nélkül megfogja matrózunk a kötelet s megerősíti hajónkon. A fiú pedig kezeit ölébe téve vontatja magát. Mily egyszerű dolog, máson segíteni a nélkül, hogy a legkisebb kérő szóra várnánk. Hányszor segíthetnénk felebarátunkon, de nem teszszük, mert várjuk kérését, várjuk, hogy megalázza magát előttünk. Mily boldogok ezen egyszerű emberek!

Ázva-fázva értünk a «Victoria-Augusztá» hajónkra, mely már elindulásra készen állt. Az ebéd javában folyt, ez volt az első alkalom, hogy átöltözködés nélkül bátorkodunk az ebédnél megjelenni.

Sötét zivataros éj volt a július 18-iki éjjel, de tudva, hogy a Lofoten legrémesebb híréü örvényén és zuhatagán kell most keresztül mennünk, mégis a fedélzeten maradtam és csak akkor mentem aludni, mikor hajónk a Malströmen minden megrázkódtatás nélkül áthaladott.

Július 19-én egész nap a nyílt tengeren voltunk. Reggel a zivatar lecsöndesült és a háborgó sötétkék tenger milliónyi hullámai fehér habtarajt hordtak. A nap beragyogta az óceánt és kellemes meleget árasztott reánk. Noha a szél is elült, még itt-ott becsaptak a hullámok a fedélzetre, de senki sem félt már, mindenki bízott a

kék égbe. Szórakozás is akadt, a matróz a kosárból időközönként cethalat jelentett. Minden távcső kereste őket. A cethalak egymást kergetőzve, fél percenként hatalmas szökőkutakat fujva, nagyon közelre jöttek hozzánk, míg végre a kiabálásra alábuktak és csak igen messze a hajó mögött jöttek felszínre, magasra szöktetve a víz-sugarakat.

Julius 20-án reggel ismét a szárazföldhöz értünk *Aalerund* előtt. Hatalmas ágyúzás innen-onnan. Német hymnus, norvég hymnus. Egy diszes csónakban jön hajónkra Aalerund parancsnoka egy sürgönyvel, melyben azt hozza hírül, hogy II. Vilmos német császár óhaját 22-én Løerdalsörenben a Victoria Augustával találkozni.

Utazásunk a *Storfjordban* noha a hajó minden épkézláb embere azzal volt elfoglalva, hogy hajónk a legszebb állapotban kerüljön a császár elé, igen élvezetes volt. A Storfjord legkeletibb ága a *Geirangerfjord*, valóságos gyöngye a fjordoknak. Meredek sziklafalak közt a bejárata, mintha az ember egy őskori barlangba jönne; bő vízesései, bizarr sziklái, gyönyörű tiszta vize és a part zöld párkányához oda tapasztott házai gyönyörű képet alkotnak. Husz méteres falakról a legbámulatosabb vízesések törnek le a szűk fjordba. A 7 nővér — Syv Soestre — vízesés függélyes sziklafalokról zuhan alá, hét ágát a fal közepén egy gyönyörű zuhatagba egyesítve. Úgy látszik mintha a tiszta égből számtalan vízer törne lefelé, ködbe, párába oszolva, vagy fátyol módjára hullva a fjord vizébe. E páratlan fjord végén *Marok* helység tűnik szemünk elé néhány kacér építkezésű szállodájával és egy domb tetejéről messze a vízbe csillogó templomával. A domb mögött kacskaringós út vezet a *Geiranger* hegy-katlanba, a melynek falairól számtalan vízesés rohan lefelé. Ezen vadregényes táj felsőbb kerete a *Stymvand hómezeje*. Csak rövid kirándulást lehetett itt tenni, mert a kávé után ismét visszafordult hajónk, hogy most a pár óra előtt keleti világításban látott paradicsomot a nyugatról a völgyekbe és szakadékokba eső nap csodás fényhatásaival újra lássuk. A *Storfjordból* kiérve ismét *Aalerund* városában gyönyörködtünk. A parton álló magas raktárak, az óriás kövekből épült rakodópart, e felett egy szinttel magasabbra a csinos, egy-két emeletes élénk színekkel festett házak. Mindez egy kúp alakú, parkos lejtőjű kimagasló hegyet és a tetején épített kis citadellát uralja. A parton nyüzsög a nép, a kikötőben számtalan vitorlás és gőzös között az ide-oda surranó propellerek raja mozog, rendkívül élénk a kis tenger. A tenger sötét színe felejthetetlenül teszi a lenyugvó nap arany sugarai által izzó fénynyel körülözlött képet.

Július hó 21-én a *Logneffjordba* hajóztunk. Norvégia leghoszszabb fjordja, *Norvégia legnagyobbszerű költeményének színhelye*. Geirangerfjord hegyeinek, vizeséseinek változatosságánál fogva a fjordok leggyönyörűbbike; a Lognerfjord nemcsak hegyeinek szépsége és magassága bámulatos jégárjainak és vizeséseinek tündöklő pazarsága által, hanem a Frithjof mese által is oly közel jut szívünkhöz, hogy mi mindenünnen halljuk *Jugeborg* szerelmének édes megnyilatkozását, mindenünnen *Frithjof* panaszát és látjuk a sötét kék hegyekből a gyilkos Ran félelmes fejét. Itt értjük Frithjof dacos viseletét, hisz e tájnak minden talpalattnyi része hirdeti, hogy itt a szabad bonde, a parsz, ép oly király, mint az, a kit megkoronáznak. Itt értjük, hogy kinek gyors vitorlás hajója, vasat hasító kardpengeje és a rossz szellemek ellen védő karperece van, az joggal emelheti szemét azon tündéralakhoz, kit semmi sem választ el tőle, mint a megokolatlan királyi gőg.

Bámulatos szerencsém volt, midőn *Jugeborg* hazájához, *Balholm* menhez értünk. Vasárnapra virradtunk; az ég tiszta, felhőnek semmi nyoma, a nap egyenest *Balesstrandra* sütött, melynek partjáról a harangszó hívta a hívőket templomba. Különösen érintette fületem a harangszó, melyet hetek óta nem hallottam, hívogató buzdító vígasztaló akkordjaival. Talán a levegő itt oly tiszta, talán elmém fogékonyabb, de én ezen kis telep harangjából a vivos voco mortuos plango, fulgura frango* egész fenségét éreztem. Hajónk szokásos ágyú dörejére a partról tarackok feleltek. Hajónk széles oldalával fordult a part felé, zenekarunk a norvég hymnust harsogta oly kitűnően, hogy a parton állók és a kikötő számtalan csónakán ülők az utolsó verset kalaplevéve, lelkesen zenekarunkkal énekelték. Ezen hymnusba a harangok érc nyelve bámulatos szépen beleolvadt. A dal után hajónkból kiszállván a csónakon ismételve döngő Hurrah! hangzott a part felé föl a helység legmagasabb udvaráig. Mindenütt élénk lelkes szemek, piros arcok; ki csak mozgathatja karját, zászlót, kendőt lobogtatott körös-körül. A parton lépcsőzetesen egymás felett épült, csinosnál csinosabb nyaralók erkélyei és ablakai szőnyegekkel voltak díszítve s minden ablakból lobogott az üdvözlő jel. Egy óráig időztünk *Bele* király ihar- és kőrisáktól szegélyezett partján. A fjord nyugati partján fekszik *Vangnaes* morán talajon, melyről azt állítják, hogy az volt Frithjof *Framnaese*. Ezen kis helységnek is apraja-nagyja a parton üdvözölte tova haladó hajónkat.

A villás reggeli után a hajón a kedélyek mindinkább felizgultak; a termék, a sétányok szőnyegekkel voltak borítva, a legénység, a

* Az élőket hívom, a holtakat elsiratom, a villámot eltördelem.

szolgaszemélyzet és a tisztikar fényes gálában. Az utasok ünneplő ruhában, a hölgyek értékes öltözetekben és csillogó ékszereikkel. Csak néhány óra és Németország hatalmas császára előtt fog tisztelegni hajónk. A német urak feltűzték rendjeiket és a velünk utazó nyugalmazott tengeri kapitány, Wasserchont, hatalmas mellét három sor érdemjellel díszítette fel. Annyira elfogta az izgatottság, hogy az érmekek hullámzó csillogásából messziről számlálhattuk derék szívének verését.

Hajónk pompás állapotban volt, a mi sárgaréz volt, az csak úgy csillogott arany fényben; a mi vas volt, csak úgy nyelte a sugarakat. A várt események miatt majd senki sem nézte a Lőerdalfjord szépségét és jólehet hajónk 23 tengeri mértföld sebességgel haladt, mindenki megelőzte gondolataival sebes hajtását. Végre 3 órakor egy keskeny fjordon keresztül a fjordnak tóyszerű tágulásához értünk és kopár hegyekkel körülrett sik vizen *II. Vilmos imperator* csodaszép jaktját, a *Hoheuzollernt* pillantottuk meg. A jaktot még *Sleipnir* és *Niobe* hadihajók kísérték. A jakt főarboacán a hatalmas nagyságú császári aranylobogó mezején a vaskereszt és a császári korona fénylik; a kis arbocon a német hadi lobogó, melynek belső felső szegletében a német sas, aranykoronával látszik. Az egész hajó finom formáival, kötélzetének és vitorláinak arányos voltaival, fényes fehér mázával, melyet csak a díszítések dúsgazdag aranyozása szaggat meg, mint egy mesebeli hajó lebegett előttünk. Közeledtünkre hatalmas ágyúzás kezdődött, a szűk katlanban 5-szörös viszhang felelt a sziklákról. Úgy a mi hajónkon mint az Imperator hajóján a német hymnus hangzott és a tó levegőjét ezerszeres hurráli rezegtette meg. Az ágyúk füstfellege most eloszlott és mi látjuk a császárt tetőtől talpig saját művészi gondolata szerint szabott tegernagyfi díszruhájában. Jaktjának hágcsőján lépdegélt lefelé s egy tiszta fehér oldalú 20 evezős csónak kormányára ült és felénk közeledett. Magam is voltam evező ember, sokat eveztem, sok embert láttam is evezni, de mikor itt láttam, hogy merül egyszerre húsz evező a vízbe, hogy húzódnak egy tempóban a szíjak, akkor arról győződtem meg, hogy itt egy tengerész zseni tengerész-művészekkel dolgozik.

A császár hajónkra szállt. Igen szívesen fogadta az utasok lelkesedését és miután Kemp kapitány dobogóján $\frac{1}{4}$ óráig tartózkodott, mindnyájunkat meghívott hajójának látogatására. A császár sugár termetű férfiú, egyenruhájában gyönyörűen festő alak. Bal orcáján még látszik az utolsó merénylet nyoma. Széles jó kedvében mihez nem csekély mértékben kapitányunk merész hajóművelete is

hozzájárult. Midőn a Victoria Auguszt a császári hajóhoz ért, hogy megférhessen hajójával a szűk mederben, a két hajócsavart ellenkező forgásba hozta. Elismerésül még az nap megajándékozta a császár Kemp kapitányt egy rendjellel. A szíves meghívásnak engedve, meglátogattam a Hohenzollert. Piros szőnyeggel volt borítva hágcsoja, melynek fokára fényes fehérbe öltözött tiszték fogadtak. A császári lakosztály jávorfalemezekkel van kirakva s finom arany lécekkel díszítve. Ezen igazi nagyúri művészi ízlésű lakot egyesíti a hajó parancsnok tudományos szükségleteit a nagy úr minden kényelmével. A falakat gyönyörű rézmetszetek és vízfestmények díszítik, melyek a német tengerészek multját ábrázolják. Az ebédlőben élővirágok álltak szép secessiós vázakban. Az asztról egy csokor búzavirágot vittem magammal a kalauzólist engedelmevel. A császár lakása az egész fedélzetet elfoglalja. A hajó belsejében vannak a tisztli lakások és a 350 főből álló legénység kényelmes tündöklő tisztaságú elhelyezése. Mikor a fedélzetre értem, épen szemközt álltam a császárral, köszöntésemre nyájasan mosolygott midőn kezemben meglátta a búzavirágot csokrot.

Kiszálltam a partra és egy harang hívására egy saájtságot építkezésű új fatemplomba mentem az arra ballagó néppel. Nem értetem az ének szavait, nem értetem az imádság nyelvét, de mégis az egyszerű chorál és az imádkozó presbiter ájtatos fohásza igen meghatott egyszerűségével és talán mélyebben hatott szívemre, mint ama látott pompának káprázatos képe.

Mihelyt besötétedett, a Hohenzollern a víz színétől az árbócok csúcsáig szórta vakító villanyos fényét. A két hadihajó is ki volt világítva, a mi hajónk pedig igen szép tűzijátékkal járult hozzá az ünnep fényéhez. Az ebéd után fedélzetünkön bál volt. A Hohenzollern, a Niobe és Sleipnir tisztjei a mi hajónk fiatalágával versenyt táncoltak, míg 11 órakor egy taracklövés és a hajónkról szóló sípjelek a mulatságnak véget nem vetettek.

A borzasztó hőség dacára akkor kabinomba vonultam vissza és reggelig jól aludtam. Midőn 6 órakor hajónk elindulása előtt a fedélzetre mentem, nem győztem eléggé törőlni szememeimet, a tegnapi még oly zajos fjord csendesesen feküdt előttem, míg a hegyeken legelésző tehének kolompjait is hallottam, a tündér hajónak, kíséretének, II. Vilmos imperatornak semmi nyoma. Még ráértem gyorsan megfürödni, azután elterültem kedvencz helyemen, a hajó hídja mellett és a horgonyt emelő gőzgép hatalmas munkáját néztem.

A Lårdalfjordból hajónk az *Anerlandfjord* végét képező *Näröfjordba* jutott, a melynek kapujánál azonban, mert itt a fjord fo-

lyamszerűen keskenyedik, egy kisebb, már ránk váró hajóra a „*Kommandören*“-re kellett szállnunk. A sziklafalak alig 200 méterre állanak egymással szemben, a fjord vize sötétzöld, 1300 méter mély, a falak csúcsáról több fátyol-vizesés permetezik le, gyönyörű szivárványokat képezve. A hegyek szakadécai közt a hatalmas Store Brae jégár jégtömegeit látni, melyekből lépésről-lépésre a leválozatosabb módon esik le a víz fjordba. A Bronke hegy lejtőjén egy kis templom, körülvéve néhány udvartól és keresztezve a hatalmas alpesi panorámától képezi e fjord fénypontját, melynek végén *Gudvangen* helységnél kiszállunk, hogy a vadregényes *Naerödal*-on át *Stahlheimba* menjünk. A szép tágas, buja növényzettel és kertekkel zöldelő völgy bejáratát egy több kilométer kiterjedésű kőtenger zárja el a fjordtól, melyen egy haragos folyó átrohan. A völgyet jobbról balról egész 1100 méter magasságú sziklák színfalszerű egymásutánban kerítik; mindnyáján uralkodik a kucsma alakú fényes fehér kőből álló Jordalsmit, Norvégia legfestőibb hegye.

A nyugatról keletre haladó völgyben a hőség rekkenő volt. Különös nyomás fogta el keblemet ezen összevissza, egymás fölé tornyosult sziklák láttára; hol itt, hol ott egy-egy hatalmas sziklatömb úgy csüngött fejem felett, hogy minden percben kellett félnem, még rám talál szakadni, pedig már évezredek óta függ ezen helyzetben. A hegy oldalán a tavasszal leszakadó hógörgetegekről beszélték az összetördelt, vagy gyökerestül kitépott fák. Előre haladt útitársaink oly port kavartak föl, hogy a légzés nehéz lett. Schuster kapitány úr már csodálta folytonos fészkelődésemet. Végre egy fiút látok, ki egy felnyergelt lovat vezet . . . Reméltem tisztább levegőt, ha előre szabadulnék. Ki is béreltem a lovat Stahlheimig 4 koronáért és rúltam a zömök lovacskára.

A völgy mind keskenyebb lett, a fenyegető fehér lapú sziklaktól a hősugarak visszaverődése izzó rezgésbe hozta a levegőt. Már jóval megelőztem a karavánt, midőn egyszerre megáll lovam egy szűk vashíd előtt, hármat toppan a földre, megrázza magát és megszólal: «Vigyázz, ha életed kedves! Te most a *Nördal* király háza alatt vagy, azt két oldalról tüzet okádó sárkányok őrzik, ha nem nézsz se jobbra, se balra, ha nem ijedsz meg bömbölésüktől, akkor fölviszlek; ha félre nézsz, akkor mindketten lezuhanunk az örvénybe, prédául a sárkányoknak.» Erre ismét megrázkódott lovam, én meg különös nehézséget éreztem testemen, ruháim fényes páncéllá változtak, lovagló botocskám hosszúra nyúlt, szép kis zászlócskával díszes lándzsává.

Menyörgő bömbölés hallatszott jobbról-balról, szemeimbe forró

hamu tolúlt a sárkányok szájából, majd jéghideg hab verte arcomat és sisakomat oly hideggé tette, hogy halántékaimban kinzó fájdalmat éreztem. Elöttem a fák levelei hervadtan hullottak le és ágas-bogas ágaik két oldalról egymásba fonva állották el útamat. A lejtős úton háznagyságú sziklák közt botlott szegény lovacskám. Egyszerre egy égő koszorú repül felém, megperzseli zászlócskámat és szakállamat, már utána akarok nézni balfelé, mikor még jókor eszembe jut a veszély. Azután egy borzas vadkan rohan felénk és már lándzsámat neki szegezve jobbra akarok nézni, de itt is megőrzött a parancs. Csak felfelé néztem, előttem a magasba ezer fénylő ablakból és a tornyokon lebegő arany oroszlános lobogóból erőt merítettem. Tizenhat kanyarúlaton már túl voltunk, mikor egyszerre lovam az útról egy merész ugrással egy gyönyörű virágos rétre vitt, itt le-térdel, engem lábra állít s nyerítve ugrál a legelőn. Elöttem a virágos erkélyen *Nördal* király udvari hölgyei lobogtatják mesés értékű hímzett kendőiket, én pedig felejtve minden fáradságot, felvértezve, sarkantyúzva, ugrok lépcsőről-lépcsőre, midőn egyszerre Schuster kapitány úr barátságos hangja megszólal, ki engem a *Stahlheim* hotel nagy éttermébe vezet.

A mit most elmondtam, az sem álom, sem látomás, nem volt, hanem ez azon érzés, mely mindenkit többé-kevésbé megszáll, ha *Nördal* regényes kanyarulatain át egyszerre a völgyet teljesen elzáró Stahlheim Klehez ér, melynek magaslatain egy pazar építkezésű, tornyokkal, erkélyekkel, zászlókkal, szikrázó ablakokkal tündöklő épületet lát. Az itt alig 100 méter széles torlasznak 700 méter magasságából jobbról balról egy hatalmas folyó töri hajkait, földet rázó dörejével, hogy a völgy szintjére érve egy tágas barlangban tűnjön el, melynek falai ezerszeresen viszhangoztatják bömbölését. A két vízesés közt 16 meredek kanyarulat vezet a tetőre szédületes magasságban. Ha van hely a világon, a hol a gáncs nélküli lovag legyőzve a sárkányt, veszélyt és bűbájt, felszabadíthatta az elbűvölt kiráyleányt, akkor ez csak Stahlheim lehet.

Pompás ebéd után visszatértünk Gudvangen felé, miután a Stahlheimi vizezés barlangjában a nap örök emlékezetére egy félperczes fürdőt vettem volna. Már késő este volt, a nap már régen eltűnt a magas sziklák mögött, midőn a Naerofjordból kiérve, ismét a Victória Augustára értünk.

A fjordban sem csillapodott a borzasztó hőség, azért ágyamat a fedélzeten vettem meg és amíg csak bírtam, néztem a setét éjben a mellettünk elhaladó haragos hegyek alakjait. Hajónk *Ingeborg* királyi háza és *Frithjof Frammaese* mellett éjfélkor elhaladva

százszoros viszhangot keltve zavarta fel azon gerlicék utódjait, kik hajnalhasadtakor látták Frithjof mély fájdalját.

Ezentúl sem fjordot sem tengert nem láttam, csak siettem július 23-án *Bergenben* a főpóstára, hogy hírt kapjak hazúlról. Kaptam is 10 nappal előbb írt leveleket és egy két napos kedvező sürgönyt, mire Norvégiának ezen kiváló városának megismeréséhez fokozódott jó kedvvel fogtam.

Bergennek ezen gyönyörű fekvésű kikötőnek nagy multja van, Olaf Kyre alapította 1070-ben és azóta századokon át folyt Norvégiának legnemesebb vére ezen város birtokáért. Az adáz harcok közt csak az 1135—1198-ig folytatottat említem. 1135-ben Harald Gille legyőzte Magnus Sigardsönt és megvakította . . . 1136-ban Sigard Hlambe megölte Harald Gillét. 1154-ben Sigard Semble fia Inge megölte bátyját Sigard Nundot. 1181-ben Soerre király megverte hajócsatában Magnus királyt. 1188-ban Florjoánál ismét Soerre legyőzte az Őskjergereket stb. A Hanra 150 éven át birta Bergen kereskedelmét és ma is még számtalan tanúja van ezen kérellelhetetlen pénzhatalom garázdálkodásának.

Bergen gazdaságának alapja a halkereskedés. Bámulatos a halpiaca. Sok száz halászbárka teljes teli halakkal foglalja el a Vaagen öböl három partját. A parton nagy tartályokban egymás mellett sok halász kínálja élő árúját. A legízletesebb halak mesés olcsó áron vehetők ott, p. o. jó friss hering tucatja 10 fillérért, egy kgr. halibút szelet 15 fill. stb. Van itt ezüst, zöld, piros, sárga, barna, kék, színű hal, kigyó, gyík, lepedő alakú hal. Van tengeri pók, tengeri rák, habarc. És ennek van vevője és evője. És ha a kínálat nagyobb, mint a kereslet, magas hosszú, az egész levegőt halzsírszaggal eltöltő raktárakban halmozzák fel a halakat kivitelre. Bergen kivitele 20 milliónyi korona egy évben.

A halpiac kábulates levegőjéből kényelmes kocsin az egész város főútjain át *Fontojt* kiránduló helyre mentem, bámulva a város céltudatos építkezését. Lombos fák minden téren, lombos fák és cserjék minden nyilvános épület előtt.

Bergen sétahelyeiről gyönyörű kilátás nyílik a hajókkal teli kikötőre és a végtelenbe nyúló tengerre.

A város utcáit a legszebb kirakatok dúsgazdag tartalommal ékesítik.

Múzeumainak száma, tekintve, hogy csak 76,000 lakosságú várossal van dolgunk, igen nagy és bő alkalmat adnak úgy a norvég történet, mint a norvég művészet tanulmányozására. Természetrajzi gyűjteménye a tenger állat- és növényvilágát illetőleg rítkítja pár-

ját. Jótékonysági intézetei is előkelők, úgy az elaggott hajósok menedékhelye, mint pedig a bélpoklosok *Lungegardi* nagy kórháza, mintaszerű; sok órát töltöttem benne, ezen szerencsére Európában, Norvégiát kivéve, már teljesen kihalt betegség tanulmányozásával.

A közlekedés kocsin, villamos vasúton, gőz- és evezőshajókon rendkívül élénk és olcsó. A villamoson a kalauzt egy automata helyettesíti, a mely felett van írva: «Behagot betahlen her!» (Tessék ide befizetni.) Csak időnként ugrik fel egy ellenőr a kocsira meggyőződni, vajjon igazán tetszett-e oda befizetni.

A társadalmi érintkezés ezen világgikötőben persze már nagyrészt elvesztette norvég jellegét és általános európaivá lett. Sajnos, ezzel együtt az idegenek példájára a benszülöttek is keresik a szeszes italokat, melyek nélkül már Bergenben társas összejövetel nincsen.

Az utolsó órákat a régi Hansa város épületeinek, a *Dytske bryggen* és a Hansa Múzeum megtekintésével töltöttem, azután az ős régi *Hakons Holle* nevű termet néztem és magas tornyáról gyönyörködtem az alattam nyüzsgő életben. A főtér mellett egy igen csinos parkban Norvégia híres hegedűművészenek *Ole Bull*-nak bronz szobra áll. A szobor egy sziklára van helyezve, a melyről hatalmas zuhatagokban ömlik le egy vízesés. A szobor meghaladja az életnagyságot és pompásan örökíti meg a nagy művészt hegedűvel kezében, egyszersmind az első szobor a mit láttam frakkban és valóban mondhatom, hogy igen jó hatást kelt.

Az estét e szobor közelében a Grand Caféban töltöttem. Egy igen jó zenekar váltakozva énekesekkel nagyon élvezetessé tette otléteimet.

Július hó 24-én 11 órakor este hajóra szálltam, még utoljára énekelte az egyik dalos Bergen ősrégi mondását.

«Magunknak jót, de rosszat senkinek,
Ki mást érez, jobb, ha szélnek ered.»*

* Uns wohl und Niemand übel,
Wer anders will, den hol' de Düvel.

Midőn utolsó pillantásomat vetettem Norvégia partjára, egy kincset hoztam magammal, a norvég himnust, mely utazásom alkalmával annyiszor mélyen indította meg lelkemet, költői szép gondolataival. Albert József tanár szép fordításában bemutatom.

Norvég Hymnus.

*Ősi norvég haza gyermeki, rajta,
 Zengjen a hártá ma, zengjen a dal,
 Honszerelemre hadd gyűjtson a hangja,
 S szálljon az égig az ünnepi zaj.
 Hősi norvégek,
 Harcba merészek
 Hire a délszaki sarkig elér,
 Szív dobog, arc kigyúl, édes az ének
 Nagyszerű tetteik emlékinél.*

*Hóborította hazánkba, szabadság!
 Szikla szilárdan a templomod áll:
 Szabad a gondolat, úr az igazság
 S szabad a kar is, mely érte kiszáll.
 Mint a hab árja,
 Tavak sirálya,
 Szabad a norvég sok századon át,
 Szent neki a haza, szent a királya
 Ám híven őrzi az ősi jogát.*

Fordította Albert József.

Vallomás.

István, a vén sírásó, így kezdte el a beszédet:

— Elmondom, tiszteletes uram, mind egy szóig. Öreg ember vagyok, ki is kerestem már magamnak a nyugvó helyet, ott azalatt a vén reves diófa alatt, ott úgy is kevés ember jár. Tudom, hogy oda kerülök már nem sokára, oda való is vagyok, régen taposom a földet, nincs már egyidejű velem senki ott benn a faluban, mind-egyikre reá húztam a hantot. Magam vagyok én is indulóban, de nem akarok addig elmenni, míg vallomást nem teszek. Én bűnös ember vagyok. Nagy bűnbe estem régen, meg is lakoltam érte a földi igazság előtt, vajjon remélhetek-e szabadulást az égi hatalom előtt is? Megvallok mindent, biztasson meg tiszteletes uram. Nem tud erről már a faluban senki, mind elpusztultak, a kik tudták, de

én nem akarom a sírba vinni, én szabadulni akarok tőle, mielőtt leszámolok a földdel. Elmondom, hogy volt. Szomorú történet az. Hogy rontja meg a sátán a paradicsomot és viszi bűnre az embert. Elmondom, mind egy szóig.

Jó módú ember volt az apám, ott laktunk a templom mellett; most nem tudom kik laknak ott, nem is kérdezem. Szomszédunk is nagy gazda volt, de kevély, nagyralátó és gonosz volt a felesége. A leányuk szelíd, áldott jólelkű teremtés volt. Sokszor találkoztunk, hol a mezőn, hol vasárnap délutánoként a kapuban, összeszoktunk, megszerettük egymást igaz, hűséges szerelemmel. Megkértem a leányt. Ott mondta az anyja, hogy nem parasztnak nevelte, ne ácsingózzak olyan szekér után, a melyik fel nem vesz. Mondtam, hogy engem szeret a leány s úgy rendelte az Isten, hogy a szerető szivek egymáséi legyenek. Azt mondta az a sátán fajzat, az a kígyó, hogy az ő leánya azé lesz a kinek ő rendeli, nem az Isten. Szóval elszakították tőlem.

Ekkor került haza a katonaságtól a kasznár úrnak a fia, afféle cellengő úrfi, a kivel sokat próbáltak a szülei, de semmire se vált, hanem duhajkodni, legénykedni jól tudott. Mindennapos lett a szomszédunk házánál, elfacsarodott a lelkem, hogy az a gonosz aszszony, hogy ereszi reá ezt a ragadozó ölyüt erre a szelíd galambra, a saját vérére. A korcsmában meg széltében beszélte az a cellengő úrfi, hogy még én, a bitang paraszt akartam leszakítani ő előtte azt a szép szál virágot. Elfogott a keserűség és forrott a vérem. Leküzdöttem. És csakugyan leszakasztotta azt a gyenge virágot. A tulajdon édesanyja, ez a pokolbeli szörnyeteg adta a kezibe, hogy törje le. Az a szegény teremtés meg gyöngye volt, csak sírni tudott. Az a bitang meg azt mondta, hogy elveszi, csak valami hely után néz.

Ekkor széltében beszéltek a faluban, hogy annak az angyalnak hó fehér lelkén folt esett, gyalázatba került. Közel voltam a megbolonduláshoz, nagy erőbe került leküzdeni azt a kint, azt a háborgást, a mi a lelkemet hasogatta. Annak a kígyónak szerettem volna eltiporni a fejét, de az nem került elémbé, hanem elémbé került az a cellengő, becsületrabló. Akkor is a kocsmából jött, többed magával és röhögve kiáltott reám:

— Nó, most, már neked adom a virágot, nekem már nem kell!

Elveszett a szemem világa, tiszteletes uram, nem láttam nem hallottam semmit, csak akkor ocsudtam fel, mikor vonszolták haza felé meghalva. Leütöttem, mint egy veszett kutyát szoktak leütni.

Aztán elvittek oda, hová élve szokták az embereket eltemetni, s aztán mikor onnan feltámadnak, az emberek mégis úgy nézik,

mintha megvolna halva. Így kerültem én is vissza. Öreg szüleim — mire haza kerültem — a föld alá kerültek, birtokom elpusztult, az a gyöngye teremtés — szégyenében — úgy elbujdosott, hogy senki sem tudott róla. Hanem a sátánt, a kígyót is utólérte az Isten büntetése. Kacagva csatangolt naphosszat az utcán, minden kis ajtón bekiáltva: Nincs itt a leányom?

Bélyeges ember voltam, tiszteletes uram, ott hagytam a falut. Ki vettem magamat ide a temetőbe, abba a kis kunyhóba, azóta eltemettem mind, akik velem együtt éltek. Most én is indulóba vagyok.

Szomorú történet ugy-e bár? Hogy egy gonosz, hány életnek a boldogságát képes megrontani, míg utol éri az Isten keze. De utol éri. Én is vétkeztem. Óh régen vezeklek érte. Megnyerem-e a bocsánatot??

A tiszteletes csendes, biztató hangon felelt:

— Az Isten irgalma véghetetlen!

G. DIÓSZEGHY MÓR.

Az egyházi élet köréből.

A «Jó Pásztornak» ez az októberi s novemberi száma együtt; két ívnyi terjedelemben jelent meg s tartalma is hű kitűzött céljához. Isten ígését prédikáljuk e kis lapocskában s az ő országának szerelmével igyekezünk megtölteni olvasóink lelkét. A protestáns írók színe-java támogat bennünket e nemes munkában. A «Jó Pásztor» a legolcsóbb keresztyén ujság; a legszegényebb ember is félre tehet annyit, a mennyiért a «Jó Pásztort» egy évre meg rendelheti. Januárban Isten segítségével az V. évet kezdjük meg. Hogy megkezdhessük s lapunkat esetleg bővíthessük, kérjük közönségünk pártfogását. A szerkesztő s a munkatársak sora minden anyagi jutalom nélkül dolgozik e nemes célért; méltó, hogy viszont az olvasó közönség ne sajnálja filléreit érte.

Felhívjuk olvasóinkat, hogy gyűjtsenek új előfizetőket a «Jó Pásztor»-nak. A lap árát, 2 koronát, a szerkesztőhöz Kovács Sándor theol. akad. tanárhoz, Pozsonyba (Konvent-u. 13.) kell küldeni. Mutatóba szívesen szolgálunk példányokkal.

A párbaj ellen. Nagyváradról az a hír jött, hogy a bárbaj ellen egyesületet alakítanak a polgárok. Minden tag kötelezi magát, hogy párbajt nem vív, sem segédnek nem vállalkozik. Szép dolog s jó igyekezet, de nem igen hiszünk a sikerében. Mi is az a párbaj volta-

képen? Két ember vitatkozik valamiről nagy hévvel s a bizonyítékokból kifogyván, kardra vagy pisztolyra hívja ki egyik a másikat. A ki jobban tud vágni vagy löni, annak van igaza. Péter megsérti Pált. Pál nem a bírónál keresi az igazságot, a hol biztosan megkapná, hanem kardot és pisztolyt emleget, az legyen a bíró. Ez is párbaj. János ki akarja marni Istvánt valami hivatalból vagy társaságból. István becsületes és nemes. János önző és hitvány. Törvényszabta módon nem boldogul vele, hát beleköt, durván megsérti, hogy párbajra kényszerítse. A jó lövő János golyója leteríti Istvánt, a kinek keze csak munkához szokott. Istvánt eltemetik nagy részvétellel, Jánost a világ megsüvegei s mindenki siet vele kezét szorítani. Ez is párbaj. A párbaj az emberi önzés és durvaság intézménye. Egy neme a maga ügyében való biráskodásnak. Egyletekkel, fogadalmakkal hasztalan küzdünk ellene, mert az emberi csalárdság, ha akarja, minden lépten-nyomon kijátsza korlátaikat. Olyan forma orvosszer ez, mintha a tifust ráolvasással akarnánk gyógyítani. Ha e rákfenét gyógyítani akarjuk, kezdjük az ifjú nemzedék nevelésén. Irtsuk ki szívéből az önzésnek, durvaságnak, irigységnek minden gyökérszálát. Tanítsuk jézusi szelíd alázatra, szeretetre s engedelmességre; ismertessük meg a becsület helyes fogalmával és akkor a párbajt nem csak kerüli, mint erkölcstelen dolgot; hanem le is nézi mint dőre esztelenséget.

Nemzeti ünnepek. A minap ünnepelték Kolozsvárott Igazságos Mátyás király emlékét. Kolozsvár városa közadakozásból szobrot állított a nagy Királynak. Mi is megemlékezünk róla, mert koronás fők között vajmi ritkán fordul elő, hogy ily szép melléknevet nyerjen népétől jutalmúl. Mátyás a népnek igaz barátja volt s elnyomóival szemben oltalmazója. II. *Rákócy Ferenc* szabadságharcának 200. éves fordulóját a jövő tavasszal ünnepli a nemzet. Rákócyt a magyar az önzetlen hazaszeretet példája képen tiszteli. Méltó, hogy a protestáns egyház is megemlékezzék róla, mint igazán szabadelvű s törvénytisztelő fejedelmről, a ki római katolikus létére egyházunk jogainak s szabadságának hűséges oszlopa volt. — Zilahon *Wesselényi Miklós báró* szobrát leplezték le a minap. Ő is történelmünk nagyjai közül való s méltó, hogy nevét, emlékét a magyar nép szívébe zárja. Egyike azoknak, a kik a szegény robot- és dézsmaverte, urasági hajduk ostorát szenvedő jobbágyot megszánták, sorsát javítani, szabaddá s emberi méltóságra emelni igyekeztek. Midőn a bécsi kormány nem akart rá állni, oly kiméletlenül támadt ellene, hogy perbe fogták s rabságot szenvedett miatta. *Egy földesúr a szegény jobbágyokért!* A pesti nagy árviz idején életét tette kockára a szerencsétlen szegények megmentéséért s ő róla szól Vörösmartynak «*Árvízi hajós*» című szép költeménye. Szobra is azt ábrázolja, a mint kezét nyújtja egy szegény jobbágy felé, a ki szeretettel közeledik hozzá. Mátyás és Wesselényi szobra is Fadrusz János, pozsonyi születésű jeles magyar szobrász műve.

Béri Gyula †

A magyar protestáns egyházi irodalomnak nagy veszteségét jelenti ez a gyászkeretben foglalt név. Emelkedett költői lélek volt, a ki míg mindennapi dolgát végezve, kenyerét kereste, jobb részével szüntelen tökéletesebb szebb világban járt. Papi család sarja s reá nézve mindig a templom, a poróchia udvara volt a nyugalom réve. Költői lelkét nem csak írásai, szép költeményei éreztetik, hanem egész élete olyan volt, hogy a ki csak környezetében megfordult, vele beszélt, nemesedett és megjobbult társaságában. Legyen áldott emlékezete.

Jó könyvek.

Áhitat szeretet. Szabolcska Mihálytól. A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság kedves karácsonyi ajándékot adott nekünk Szabolcska Mihály költőnek vallásos és családi költeményeiből szép és gazdag kötetet bocsátott közre a «Házi kincstár» vállalatában. A költeményekkel jó részt különböző folyóiratokban találkoztunk már. Most, hogy együtt olvashatjuk koszorúba fűzötten őket, élvezetünk csak fokozódik. Szabolcska lelke feltáru előttünk, nincs egy zuga, mely rejtve maradna; az olvasó mint egy hű osztályosa minden örömének-bajának. Vele együtt érezünk s ez együtt érzés révén mi magunk is enyhülünk, nemesbülünk. A kötetből több szép költeményt be fogunk mutatni. Ára szép kötésben 2 korona.

Magyar Remekírók. A Franklin-Társulat kiadásában megjelenő Magyar Remekírókból ismét 5 kötet jelent meg. Arany János és Vörösmarty Mihály munkáiból 2, Szigligeti Ede műveiből az első s Kossuth Lajos és Reviczky munkáiból egy-egy kötet. Aranyt, Vörösmartyt közönségünk, mint régi jó s kedves költőit ismeri. Szigligeti Ede szindarabjait azonban valósággal halottaiból támasztotta fel a kiadó. Milyen tiszta levegő, nemes erkölcsi felfogás s természetes észjárás árad felénk e művekből, ha a mostani értéktelen trágár s gyöngeségeinket kizsákmányoló szindarabok után olvassuk. Mintha posványos, láztermő vidékről valami üdülő helyre tennének kirándulást, a hová sem utcai por, sem emberi zsvaj el nem jut. Igazán hálásak vagyunk a Franklin-Társulatnak, hogy Szigligetire ismét felhívta figyelmünket. Kossuth irataiból keveseljük az egy kötetet, bár más részt hálásak vagyunk, hogy éppen legjellemzőbb műveit olvashatjuk benne. A Magyar Remekírók nemcsak hogy szép és értékes, hanem egyszersmind olcsó kiadvány is, amit mindenkinek jó lélekkel ajánlunk.

Az állatok világa. A most közre adott 72-ik füzetrel elkezdődött az állatok világa természet tudományunk eme legnagyobb alkotásának ötödik kötete. Ez a kötet a madarakról fog szólni épp úgy, mint az előző kötet és Chernel István kitérő tudósnak szerkesztésében jelenik meg. Az első füzet a varjúszerű madarak második alrendjének a rágócsőrűeknek tárgyalásával kezdődik, amit a harmadik alrend, az üldögéiők leírása és jellemzése követ. A jó magyar nyelven s érdekesen megírt füzetet számos fametszésű kép tarkítja s a füzethez mexikói trogon délszaki madarak színekben gazdag litografiai úton sokszorosított képe van csatolva. A füzet ára 80 fillér és kapható a kiadócégnél (Légrádi Testvérek V. Váczi-körút 78.) vagy bármely hazai könyvkereskedésben. Az előző és már befejezett kötetek ára egyenként 18 korona.

Szerkesztői izenet.

Eperjes. A most küldött 2 koronával a lap 1902. deczemberig van kifizetve. Januártól új előfizetés nyílik. Üdvözet!

Az Evang. Theologusok Otthona kiadásában
megjelent és kapható (Pozsony, Konvent-u. 13.)

„Kis Énekeskönyv“

A keresztyén hívek lelki épülésére régi és újabb szerzők mű-

veiből szerkesztette **Kovács Sándor.**

A magyar prot. énekköltészet virágainak gyűjteménye ez a könyv. A reformatió korától kezdve napjainkig minden korszak költői megvaunak benne. Magános áhítatosságra, iskoláknak és gyülekezeteknek egyiránt ajánlható. A 12 íves szép tiszta nyomású könyv ára csinos kötésben 1 kor. 50 fillér, angolvászon kötésben + korona. Nagyobb megrendelésnél kedvezmény jár.

Protestáns Esték II. füzete.

TARTALOM:

<i>A monotheismus a görögök-nél és izraelieknél . . . . .</i>	<i>Pukánszky Bélától.</i>
<i>A fejedelemasszony udvara</i>	<i>Kovács Sándortól.</i>
<i>A női kéz . . . . .</i>	<i>Hegedüs Istvántól.</i>
<i>Sokrates . . . . .</i>	<i>Stromp Lászlótól.</i>
<i>Versek . . . . .</i>	<i>Szabolcska Mihálytól.</i>
<i>A provencai troubadourok .</i>	<i>Albert Józseftől.</i>
<i>Jean Paul a leánynevelésről</i>	<i>Dr. Masznyik Endrétől.</i>
<i>Az evangelium Japánban .</i>	<i>Pröhle Vilmostól.</i>
<i>A munkáskérdés és a socialis reformok . . . . .</i>	<i>Schulpe Györgytől.</i>
<i>Költözés más világba . . . .</i>	<i>Stromp Lászlótól.</i>
<i>Carlyle Tamás. . . . .</i>	<i>Jónás Jánostól.</i>
<i>A halotthamvasztás keresztyén álláspontról. . . . .</i>	<i>Dr. Masznyik Endrétől.</i>

A vaskos 20 nyomtatott íves mű ára 2 korona, díszes angolvászon kötésben 3 korona.

A megrendelések a *Balassa-Gyarmati Könyvnyomda Szövetkezethez* vagy *Kovács Sándor theol. tanár úrhoz Pozsonyba* intézendők

A legalkalmasabb karácsonyi ajándék

KOVÁCS SÁNDOR

IMAKÖNYVE

az evangyéliom népe számára.

Az egyházi irodalomban egyedül áll tartalmával, díszes kiállításával és olcsóságával.

A protestáns imádságok gyöngyeinek gyűjteménye. Az egyházi lapok szerint igazi hézagpótló mű, a minék egy prot. családból sem volna szabad . . . . . hiányoznia. . . . .

A Balassa-Gyarmati Könyvnyomda Szövetkezetnél

s minden könyvárusnál kapható.

- Csinos keménykötésben . . . . . 1 k. 60 fill
Díszes angolvászon kötésben, arany metszettel, finom minister papiron, csattal 5 k. — fill
Elefántcsont utánzat, vagy díszes bőrkötésben arany metszettel pergament papiron díszes csattal . . . . . 8 k. — fill

Lelkész vagy tanító uraknak két havi leszámolásra bizományba is ad imádságos könyveket

a B.-Gyarmati Könyvnyomda Szövetkezet.